

Umetnost

† Claude Monet, početak impresionizma

Dne 5. decembra 1926 je umrl na svojem posestvu Giverny največji slikar moderne Francije, čigar ime je tesno zvezano s slavnim obdobjem v evropski likovni umetnosti, z »impresionizmom«.

Claude Monet se je porodil v Parizu 14. novembra 1840, a je preživel vso svojo mladost v Le Havreu. V šoli je bil eden najslabših učencev, zato pa je šolske zvezke porisal z risbami in karikaturami, ki so pričale o izrednem umetniškem talentu. Po vojaškem službovanju v afriških puščavah se je vrnil v domovino in stopil v atelje klasicista Gleyrea, ki ga je zaman skušal upogniti v jarem akademskih pravil prirodi odtujene umetnosti. Kmalu je Monet zapustil Gleyreovo šolo in se leta 1869. pridružil skupini, ki so jo tvorili Cézanne, Degas, Duranty in Sisley, in nastopil je pot, ki ga je nujno privedla do impresionizma.

Monet se je vedno s hvaležnostjo spominjal Gustava Courbeta, ki je z očetovsko ljubeznijo vplival na njega mlade, nebrzdane dni. Ta slikar, ki se je boril z vso silo proti »l'art pompier« drugEGA cesarstva, je večkrat pohajal atelje mladega umetnika in mu pomagal z nasveti. Nekoč je videl Courbet na Monetovem stojalu še neskončano sliko »Južina na travi«, ki jo je hotel 25 letni revolucionarec poslati v Salon. A Courbet mu je odsvetoval: »Ne oddaj nikdar slike, ki te popolnoma ne zadovoljuje. Prihrani to za prihodnje leto, a sedaj pošlji manjšo, ki jo hitro in dobro naslikaš, vso na en dušek.« Monet je ubogal in naslikal »Dame en vert«, razstavljeno v Salonu leta 1866., in »Južina na travi« je ostala nedovršena.

A zmeda in nemir, ki ju je zapustila ta slika v njegovih duši, sta povzročila, kakor je Monet sam rad pripovedoval, novo smer njegove umetnosti. Zavrgel je figuralnost in se ves posvetil pokrajini. In tu je ustvaril, slikajoč vedno na prostem, vizije luči in barv in položil temelj impresionistični tehniki brez lokalnega tona, z odsevi komplementarnih barv, z razdelitvijo tonalitete v lise čistih naloženih barv, tehniki, ki jo je Camille Maclair takole razložil: »V prirodi ne obstoja nobena barva sama zase. Barvenost predmetov je navadna iluzija: edini ustvarjajoči vrelec barv je solnčna luč, ki ovija vse stvari in nam jih v raznih urah odkriva v neskončnih spremembah. Mi umetno razločujemo risbo od barve: v prirodi se ne ločita. Luč razodeva oblike in ko se ulega na razna stanja snovi, jim daje različne barvenosti. Če luč izgine, oblike in barve izginejo z njo. Oblika in barva sta torej dve iluziji, ki soobstojata ena za drugo, dve besedi, ki značita dva skupna procesa, katerih se poslužuje naš duh, da bi doumel neskončno skrivnost življenja.«

Iz tega umetnostnega pojmovanja, preko in proti kateremu je šlo do danes že nešteto novih idej in novih smeri, je Monet ustvarjal svoja dela, kjer se obrisi stvari potapljajo v luči in so sence vse polne blestečih odsevov in kjer poje solnce svojo modro in zlato pesem od zore do zatona. Ustvaril je impresionizem (ime samo je nastalo iz sarkastičnega komentarja, ki ga je priobčil pariški humoristični list

»Charivari«, ko je Monet razstavil sliko »Vzhajajočega solnca« in dodal podnaslov »Impression«), započel je novo dobo v zgodovini evropskega slikarstva.

A njegov pomen sega daleč preko zgolj estetskih in umetnostnih vrednot. Te so umetnostni zgodovinarji in kritiki dostikrat natančno in jasno določili, a kar so nam pozabili povedati, je morda najvažnejše: z impresionizmom je našel moderni človek pot v sodobni svet.

Ni moj namen, podati v tej osmrtnici pregled umetnostne zgodovine 19. stoletja. Le naznačim naj, kaj je v kratkem nje bistvena vsebina. Po francoski revoluciji je Evropa nastopila pot k novim ciljem, nov družabni položaj in nova občutja so vedla do meščanske preprostosti, do skromne resničnosti. A že po prvih korakih se je zbudilo hrepenenje po tem, kar je bilo treba zapustiti: po aristokratskem sijaju, po bajnem kinču, po lepi obliki. In modernemu delovanju je sledil romantični odpor, domačnosti v času in prostoru je sledil beg v daljino: antiko, srednji vek, renesanso, barok. Z »bidermajerstvom« se je človek pomiril sam s seboj, potem pa je prišel udarec, ki je to lepo papirnato stavbo podrl do tal. Ta čas nam je dal ogromna platna, za katere je hodil na posodo k starim mojstrom: zgodovinske slike kostimiranih modelov v ateljski luči in z akademsko omako. Brez življenja, brez žive, srčne krvi. Še celo Manet je izšel od Velasqueza, ne od življenja. A tudi Renoir in Degas sta si, sicer z lastnimi očmi, poiskala umetni svet gledišča in baleta, šele Claude Monet je storil to, kar so delali prej vsi umetniki: podal je v času in prostoru umetnost iz sodobnosti. Ni najvažnejše to, da je slikal na prostem in ne v ateljejih. To je njegova neizmerna zasluga, da je videl lepoto v domači, preprosti, vsakdanji pokrajini, v njeni resnični luči. Pred njim so slikarji svoje slike skomponirali, zgradili si kulise in ozadja, vrgli nanje odrsko luč in si izposojevali barve. A njih delo je ostalo mrtvo. Monet je šel na cesto, naslikal par predmestnih bajt, okoli katerih trepeta dnevna luč, kot so jo videle njega oči, in s tem ustvaril temelj naših umetnosti, umetnosti našega časa.

V tem leži njega ogromni pomen. Vse naše gledanje je zrevolucionirano. Stvari vidimo, ki jih nismo nikdar opazili, lepoto tam, kjer nam je zevala praznota. Radujemo se bežnih prikazni luči, ki se neprestano menja, neprestano preliva iz enega občutja v drugo. Odkrili smo domovino, našo lastno, prej zaničevano domovino. Zakaj zagledali smo nje lepoto, večno se menjajočo, večno živo in pestro, ker nismo videli več stalnih oblik, marveč trepetajoče življenje. Tako je bilo mogoče, da se je z impresionizmom porodila naša, slovenska umetnost.

To je veličina Monetovega dela. Pri tem je čisto vseeno, ali obdrže njegove slike svojo vrednost ali ne. Posledice so bile nepregledne. Monet je ostal človek svojega časa in iz njega ustvarjal: le tako je bilo mogoče, da je modernemu svetu pokazal pravi, neizpačeni obraz in odkril nov vrelec neizčrpnih lepote, ki jih je do tedaj pokrival plašč laži in slepote.

Dr. Alojzij Res.